

ИСАК БАБЕЛ

КАК СТАВАШЕ ТОВА В ОДЕСА

Превод от руски: Атанас Далчев, 2010

chitanka.info

След настъпилото мълчание аз започнах.

— Реб Арие-Лейб — рекох на стареца, — да поговорим за Беня Крик. Да поговорим за мълниеносното му начало и ужасния край. Три сенки задръстват пътищата на въображението ми. Ето го Фроим Грач. Стоманата на неговите постъпки — нима няма да издържи тя сравнение със силата на Краля? Ето го и Колка Паковски. Яростта на този човек съдържаше в себе си всичко, което е нужно, за да властва. И нима Хаим Дронг не можа да различи блясъка на новата звезда? Но защо само Беня Крик се изкачи на върха на въжената стълба, а всички останали увиснаха долу на неустойчивите й стъпала?

Седнал на гробищния зид Реб Арие-Лейб мълчеше. Пред нас се разстилаше зеленото спокойствие на гробовете. Човек, който жадува за отговор, трябва да се въоръжи с търпение. А на човека, който притежава знание, приляга важност. Затова Арие-Лейб мълчеше, седнал на гробищния зид. Най-сетне рече:

— Защо той? Защо не те, искате да знаете? Тогава ето какво — забравете за малко, че на носа си имате очила, а в душата ви е есен. Престанете да скандалничите на вашата писмена маса и да пелтечите пред хората. Представете си за миг, че скандалничите по площадите и пелтечите на книга. Вие сте тигър, вие сте лъв, вие сте котка. Можете да пренощувате с рускиня и рускината ще остане доволна от вас. Вие сте на двайсет и пет години. Ако на небето и на земята бяха прикачени халки, вие бихте хванали тези халки и бихте притеглили небето към земята. А вашият баща е каруцарят Мендел Крик. За какво мисли такъв баща? Той мисли да гаврътне една хубава чашка водка, да друсне някого по мутрата, мисли за конете си и... за нищо друго. Вие искате да живеете, а той ви кара да мрете по двайсет пъти на ден. Какво бихте направили на мястото на Беня Крик? Нищо не бихте направили. А той направи. И затова той е Краля, а вие си клатите палеца в джоба.

Той — Бенчик — отиде при Фроим Грач, който тогава вече гледаше света само с едно око и беше това, което е. Той рече на Фроим:

— Вземи ме. Искам да изпъпля на твоя бряг. Оня бряг, на който изпъпля, ще спечели.

Грач го попита:

— Кой си, откъде идеш и с какво живееш?

— Изпитай ме, Фроим — отвърна Беня — и нека престанем да размазваме каша по чистата маса.

— Да престанем да размазваме каша — отвърна Грач — ще те изпитам.

И бандитите се събраха на съвет, за да помислят за Беня Крик.

Не съм бил на тоя съвет. Но казват, че се събрали на съвет. Главен беше тогава Лъвка Бик.

— Какво става под шапката на той Бенчик? — попитал покойният Бик.

И едноокият Грач казал мнението си:

— Беня говори малко, но говори сладко. Говори малко, но ти се иска да каже още нещо.

— Ако е така — възкликал покойният Лъвка, — тогава да го изпитаме на Тартаковски.

— Да го изпитаме на Тартаковски — решил съветът и всички, у които още квартирували съвестта, се изчервили, като чули това решение. Защо се изчервили? Ще узнаете това, ако дойдете там, където ще ви поведа.

У нас наричаха Тартаковски Чифутин и половина или Девет нападения. Чифутин и половина го наричаха, защото нито един евреин не можеше да побере в себе си толкова дързост и пари, колкото имаше Тартаковски. На ръст беше по-висок и от най-високия стражар в Одеса, а тежеше повече и от най-дебелата еврейка. А бяха нарекли Тартаковски Девет нападения, защото фирмата Лъвка Бик и компания извършиха върху неговата кантора не осем и не десет нападения, а точно девет. На Беня, който тогава още не беше Краля, се падна честта да извърши десетото нападение върху Чифутин и половина.

Когато Фроим му съобщи решението, той каза само „да“ и излезе, като хлопна вратата след себе си. Защо хлопна вратата? Ще узнаете това, когато дойдете там, където ви поведа.

Тартаковски има душа на убиец, но той е наш. Излязъл е от нас. Той е наша кръв. Той е наша плът, като че една и съща майка ни е родила. Половината Одеса работи в дюкяните му. И той пострада тъкмо от своите молдованици. Два пъти го ограбваха за откуп и веднъж по време на погрома го погребваха с певци. Махленските погромаджии биха тогава евреите на Голяма Арнаутска. Тартаковски избяга от тях и посрещна погребалната процесия с певци на Софийска улица. Той попита:

— Кого погребват с певци?

Минувачите отговориха, че погребват Тартаковски. Процесията стигна до Махленско гробище. Тогава нашите извадиха от ковчега картечница и почнаха да гощават махленските погромаджии. Но Чифутин и половина не беше предвидил това. Чифутин и половина се изплаши до смърт. И кой стопанин не би се изплашил на негово място?

Десетото нападение върху човек, погребан вече веднъж, беше груба постъпка. Беня, който тогава още не беше Краля, разбираше това по-добре от всеки друг. Но той рече на Грач „да“ и същия ден написа на Тартаковски писмо, което приличаше на всички писма от този род:

Многоуважаеми Рувим Осипович! Бъдете тъй любезен да сложите до събота под бурето с дъждовна вода... и тъй нататък. В случай на отказ, както напоследък вие почнахте да си позволявате това, очаква ви голямо разочарование във вашия семеен живот. С почит познатият ви Бенцион Крик.

Тартаковски не го домързя и отговори незабавно.

Беня! Ако беше идиот, щях да ти пиша като на идиот. Но аз не те познавам като такъв и не дай боже да си станал такъв. Явно ти си представяш, че си момче. Нима не знаеш, че тази година в Аржентина има такава реколта, че можеш да се изгубиш в нея, а ние седим с нашата пшеница и не знаем какво да правим?... И ще ти кажа, с ръка на сърцето, че ми омръзна на стари години да ям такъв горчив къшер хляб и да преживявам тези неприятности, след като съм работил цял живот като последен талигар. И какво имам аз след тези безкрайни каторжни работи? Язви, струпей, грижи и безсъние. Остави тези глупости, Беня. Твой приятел, много по-голям, отколкото предполагаш — Рувим Тартаковски.

Чифутин и половина направи своето. Той написа писмо. Но пощата не достави писмото на адреса. Като не получи отговор, Беня се разсърди. На следващия ден той се яви с четирима приятели в кантората на Тартаковски. Четиримата младежи с маски и с револвери нахълтаха в стаята.

— Горе ръцете! — изкрешяха те и размаха пистолетите си.

— Работи по-спокойно, Соломон — отбеляза Беня на един от тях, който викаше по-високо от останалите. — Избави се от този навик да бъдеш нервен по време на работа.

И като се обърна към продавача, бял като смъртник и жъlt като глина, попита:

— Чифутин и половина във фабrikата ли е?

— Няма го във фабrikата — отговори продавачът, чието презиме беше Мугинщайн, а по име се наричаше Йосиф и беше неженен син на леля Песя, която търгуваше с кокошки на Серединския площад.

— Кой тук най-сетне замества стопанина? — заразпитваха нещастния Мугинщайн.

— Аз тук замествам стопанина — отвърна продавачът, зелен като зелената трева.

— Тогава разтвори ни, с божия помощ, касата! — заповядда му Беня и операта в три действия започна.

Нервният Соломон слагаше в куфар парите, книжата, часовниците и монограмите. Покойният Йосиф стоеше пред него с вдигнати ръце, а през това време Беня разправяше разни истории от живота на еврейския народ.

— Щом се представя за Ротшилд — казваше Беня за Тартаковски, — нека гори в огъня. Обясни му, Мугинщайн, като на приятел: ето, получава той от мене делово писмо; защо не се качи на трамвай за пет копейки и не дойде в квартирата ми да изпие със семейството ми по чашка водка и да хапне каквото бог дал? Какво му пречеше да излее пред мене душата си? „Беня — да беше ми рекъл, — така и така, ето ти моя баланс, почакай ме два-три дни, дай ми да си поема дъх, дай ми да се заловя с нещо.“ Какво бих му отговорил? Свинята не се среща със свиня, но човек се среща с човека. Разбра ли ме, Мугинщайн?

— Разбрах ви — рече Мугинщайн и изльга, защото съвсем не разбираще защо Чифутин и половина, почтен богаташ и пръв човек,

трябва да пътува с трамвай, за да хапва със семейството на каруцаря Мендел Крик.

А през това време нещастието се щураше под прозорците като просяк призори. Нещастието се втурна с шум в кантората. И макар този път да беше взело образа на евреина Савка Буцис, то беше пияно като водоносач.

— Хо-хо-хо — извика евреинът Савка, — прости ми, Бенчик, закъснях — и той затропа с крака и замаха с ръце. После гръмна и куршумът попадна в корема на Мугинщайн.

Нужни ли са тук думи? Беше човекът, а вече го няма. Живееше си един невинен човечец като птица на клонче — и ето загина от глупост. Дойде един евреин, приличащ на моряк, и стреля не в никаква бутилка с изненада, а в корема на човека. Нужни ли са тук думи?

— Изчезвайте от кантората! — викна Беня и хукна последен. Но когато излизаше, успя да каже на Буцис: — Кълна се в гроба на майка си, Савка, ти ще легнеш до него...

Сега кажете ми вие, млади господине, който режете купони от чужди акции, как бихте постъпили на мястото на Беня Крик? Вие не знаете как да постъпите. А той знаеше. Затова той е Краля, а ние с вас седим на зида на второто еврейско гробище и се предпазваме с длани от слънцето.

Нещастният син на леля Песя не умря веднага. Един час след като го откараха в болницата там се яви Беня. Той заповядва да повикат при него главния лекар и болногледачката и им каза, без да вади ръце от кремавите си панталони.

— Имам интерес — рече той — болният Йосиф Мугинщайн да оздравее. Представям се за всеки случай — Бенцион Крик. Камфор, въздушни възглавници, отделна стая — да се дават с широка ръка. Ако ли не, на всеки доктор, та ако ще да е дори доктор по философия, се пада не повече от три аршина земя.

И при все това Мугинщайн умря същата нощ. И тогава чак Чифутин и половина вдигна олелия по цяла Одеса.

— Къде започва полицията — викаше той — и къде свършва Беня?

— Полицията свършва там, дето започва Беня — отговаряха разумните хора, но Тартаковски не мириясваше и стигна дотам, че един червен автомобил с музикална кутия иззвиря на Серединския площад

своя първи марш от операта „Смей се, палячо“. Посред бял ден колата долетя пред къщичката, в която живееше леля Песя.

Автомобилът гръмолеше с колелата си, храчеше дим, лъщеше с медта си, вонеше на бензин и свиреше арии със своята тромба. От автомобила изскочи някой и влезе в кухнята, където на пръстения под се бъхтеше дребничката леля Песя. Чифутин и половина седеше на стол и махаше с ръце.

— Хулиганска мутро — извика той, когато видя госта — бандит мръсен, дано земята те изхвърли! Хубава мода извъди — да убиваш живи хора...

— Мосю Тартаковски — отвърна му Беня Крик с тих глас, — ето втори ден как плача за скъпия покойник като за роден брат. Но знам, че вие не се интересувате за младите ми сълзи. Срамът, мосю Тартаковски, в какъв огнеупорен шкаф сте скрили вие срама? Имали сте сърце да изпратите на майката на нашия покойни Йосиф сто жалки каймета. Мозъкът заедно с косите ми настръхна, когато чух тази новина.

Тук Беня направи пауза. Той беше с шоколадено сетре, кремави панталони и малинови чепици.

— Десет хиляди еднократно — изрева той, — десет хиляди еднократно и пенсия до смъртта ѝ, ако ще да живее и двайсет години. Ако ли не, тогава ще излезем от това помещение, мосю Тартаковски, и ще се качим в моя автомобил...

После те се карали. Чифутин и половина се карал с Беня. Аз не съм бил при тая караница. Но ония, които са били, помнят. Спогодили се на пет хиляди в наличност и петдесет рубли всеки месец.

— Лельо Песя — рекъл тогава Беня на разчорлената старица, която се търкаляла на пода, — ако ви трябва моет живот, вие може да го получите, но грешат всички, дори бог. Стана голяма грешка, лельо Песя. Но не е ли грешка от страна на бога, дето посели евреите в Русия, за да се мъчат те както в ада. И какво лошо щеше да има, ако евреите живееха в Швейцария. Тогава щяха да бъдат заобиколени с първокласни езера, планински въздух и истински французи. Грешат всички, дори бог. Слушайте ме с ушите си, лельо Песя. Вие имате пет хиляди на ръка и петдесет рубли на месец до вашата смърт. Живейте сто и двайсет години. Погребението на Йосиф ще бъде първа категория: шест коня като шест лъва, две колесници с венци, хорът на

Бродската синагога, самият Минковски ще дойде да опее покойния ви син...

И погребението се извърши на другата сутрин. За това погребение попитайте просяците от гробището. Попитайте за него шамесите от синагогата, търговците на благословените от Стария завет птици или бабичките от второто старопиталище. Такова погребение Одеса не беше виждала още, а светът няма да види. Стражарите този ден бяха надянали памучни ръкавици. В синагогите, обвити в зеленина и широко отворени, гореше електричество. На белите коне, впрегнати в колесницата, се люлееха черни пера. Шейсет певци вървяха пред процесията. Певците бяха момчета, но пееха с женски гласове. Равините от синагогата на търговците на благословените от Стария завет птици водеха леля Песя под ръка. Зад тях вървяха членовете на дружеството на евреите продавачи, а зад евреите продавачи — адвокатите, докторите по медицина и акушерките фелдшерки. От едната страна на леля Песя бяха търговките на кокошки от Стария пазар, а от другата ѝ страна — почетните доячки от Бугаевка, загърнати в оранжеви шалове. Те тропаха с крака като стражари на парад в празничен ден. От широките им бедра лъхаше дъх на море и мляко. И зад всички се мъкнеха служителите на Рувим Тартаковски. Те бяха сто души или двеста, или две хиляди. Носеха черни сюртуци с копринени ревери и нови ботуши, които квичаха като прасета в чувал.

И ето аз ще говоря, както е говорил господ на Синайската планина от горящия храст. Сложете в ушите си думите ми. Всичко, което видях, видях го с очите си, седнал тук, на зида на второто гробище, до фъфлещия Мойсейка и Шимшон от погребалното бюро. Видях това аз, Арие-Лейб, горд евреин, живеещ при покойниците.

Колесницата се приближи до синагогата на гробищата. Поставиха ковчега на стъпалата. Леля Песя трепереше като птичка. Канторът слезе от файтона и почна панихидала. Шейсет певци му пригласяха. И в тази минута един червен автомобил излетя иззад завоя. Той изsvири „Смей се, палячо“ и спря. Хората мълчаха като убити. Мълчаха дърветата, певците, просяците. Четирима души излязоха изпод червения покрив и с тихи стъпки понесоха към колесницата венец от невиждани рози. А когато панихидала свърши, четиримата мъже подложиха под ковчега стоманените си рамене, закрачиаха с

пламнали очи и изпъчена гръд заедно с членовете от дружеството на евреите продавачи.

Най-напред вървеше Беня Крик, когото тогава още никой не наричаше Краля. Пръв се приближи той до гроба, покачи се на могилата и простря ръка.

— Какво искате да правите, млади човече? — забърза към него Кофман от погребалното братство.

— Искам да държа реч — отговори Беня Крик.

И той държа реч. Чуха я всички, които искаха да слушат. Чух я и аз, Арие-Лейб, и фъфлещият Мойсейка, който седеше на зида до мене.

— Господа и дами — рече Беня Крик, — господа и дами — рече той и слънцето застана над главата му като часовий с пушка. — Дошли сте да отдадете последна почит на честния труженик, който случайно загина. От свое име и от името на всички, които не присъстват тук, благодаря ви. Господа и дами! Какво видя нашият скъп Йосиф през живота си? Почти нищо. С какво се занимаваше? Броеше чуждите пари. Защо загина? Загина за цялата трудеща се класа. Има хора, вече обречени на смърт, и има хора, още незапочнали да живеят. И ето, куршумът, който летеше към обречените гърди, прониза Йосиф, невидял в живота си нищо, почти нищо. Има хора, които уметят да пият водка, и има хора, които не уметят да пият водка, но все пак я пият. И ето, първите получават удоволствие от скръбта и от радостта, а вторите страдат заради всички ония, които пият водка, без да уметят да пият. Затова, господа и дами, след като се помолим за нашия беден Йосиф, моля да съпроводите до гроба неизвестния вам, но вече покоен Севелий Буцис...

И като каза тая реч, Беня слезе от могилката. Мълчаха хората, дърветата и просяците от гробищата. Двама гробари отнесоха небоядисания ковчег на съседния гроб. Канторът завърши със заекване молитвата. Беня хвърли първата лопата и премина към Савка. Подир него като овце тръгнаха всички адвокати и дами с брошки. Той накара кантора да отслужи на Савка пълна панихида и шайсетте певци пригласиха на кантора. Савка не беше и сънувал такава панихида — повярвайте на Арие-Лейб, стария стариц.

Разправят, че тоя ден Чифутин и половина решил да закрие предприятието си. Не съм бил на това. Но че ни канторът, ни хорът, ни погребалното братство не похарчиха пари за погребението — това

видях с очите на Арие-Лейб. Арие-Лейб — така ме наричат. И аз не можах да видя нищо друго, защото хората, като се отдалечиха тихичко от гроба на Савка, се спуснаха да бягат като от пожар. Летяха с файтони, с коли и пеша. И само ония четиримата, които бяха пристигнали с червения автомобил, си заминаха пак с него. Музикалната кутия иззвири своя марш, колата трепна и полетя.

— Крал — като гледаше подире ѝ, рече фъфлещият Мойсейка, същият оня, който ми отнема най-добрите места на зида.

Сега знаете всичко. Знаете кой пръв изрече думата „крал“. Това беше Мойсейка. Знаете защо не нарече той така ни едноокия Грач, ни бесния Колка. Знаете всичко. Но каква полза от това, щом на носа си както преди имате очила, а в душата ви е есен?...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.